

Džesi Barton

MUZA

Preveo
Nikola Pajvančić

■ Laguna ■

Naslov originala

Jessie Burton

THE MUSE

Copyright © Peebo & Pilgrim Ltd 2016

Alis, Tizel i Pipu

Translation copyright © 2018 za srpsko izdanje, LAGUNA

© Kupovinom knjige sa FSC oznakom pomažete razvoj projekta odgovornog korišćenja šumskih resursa širom sveta.

NC-COC-016937, NC-CW-016937, FSC-C007782

FSC

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

*Nikada više jedna priča neće biti ispričana
kao da je jedina*

Džon Berger

I

KUPUS I KRALJEVI

Jun
1967.

1

Ne čeka svakog od nas kraj kakav zaslužujemo. Mnogi trenuci koji menjaju tok života – na primer, razgovor s nekim neznancem na brodu – čista su slučajnost. A ipak vam niko neće napisati pismo, niti rešiti da vam se ispovedi, bez nekog valjanog razloga. To sam od nje naučila: da bi te zadesila sreća, moraš za nju biti spremna. Moraš da uključiš svoje figure u igru.

Kada je svanuo moj dan, bilo je toliko vruće da su mi ispod pazuha, na bluzi kakvu su dobili svi zaposleni u prodavnici, nikli polumeseci. „Veličina nije bitna“, rekla je žena tapkajući se maramicom. Ramena su me bolela, vrhovi prstiju peckali. Zurila sam; blede vlasi na njenom čelu su od znoja poprimile boju mokrog miša. Londonska vrućina; nikada nema kuda da ode. Tada to nisam znala, ali ta žena je bila poslednja mušterija koju sam u životu uslužila.

„Izvinite?“

„*Upravo* sam rekla“, uzdahnula je žena. „Veličina nije bitna.“

Bližio se kraj radnog vremena, što je značilo da je trebalo usisati tepihe, izvući iz njih truni mrtve kože. Sint je uvek govorila da smo od tih komadića mogle da napravimo čitavo stopalo, čudovište koje bi samo od sebe skakutalo. Ona je volela što radi u prodavnici cipela *Dolčis*, i pomogla mi je da se tu zaposlim – ali posle sat vremena rada ja bih čeznula za svežinom svoje sobe, svojim jeftinim sveskama, svojom olovkom koja čeka pored uzanog kreveta. „Devojko, moraš da se malo razvedriš“, šaputala bi Sint. „Ili pređi da radiš kod komšije u pogrebnoj zavodu.“

Otišla sam u magacin, gde sam često bežala, pošto sam već postala imuna na zagušljivi smrad gumenih đonova. Pomislila sam da ću ući i nemo urlati na zid od kutija.

„Čekaj! Ej, čekaj“, doviknula je žena iza mene. Kad je bila sigurna da sam je čula, sagnula se i izula razgaženu cipelu, otkrila stopalo bez prstiju. Bez jednog jedinog prsta. Gladak patrljak, nalik na ciglu presvučenu kožom koja se nedužno oslanjala na izbleđeli tepih.

„Vidiš“, rekla je poraženim glasom dok je izuvala drugu cipelu, pokazavši mi isto stanje. „Ja samo... nabijem papir od kraja cipela, tako da nema veze koju veličinu doneseš.“

To je bio upečatljiv prizor, i nisam ga zaboravila; Engleskinja koja mi je pokazala stopala bez prstiju. Tada sam možda bila zgrožena. Mi uvek govorimo kako mladi imaju malo dodira s ružnoćom, kako nisu naučili da sakrivaju gađenje. Ja nisam bila baš mlada, bilo mi je dvadeset šest. Ne znam šta sam uradila tog trenutka, ali se sećam da sam pričala o tome Sintiji dok smo se vraćale u stan kod Klapam komona, i da je ona je podvriskivala od oduševljenja i strave. „Čudovišni patrljci!“, viknula je. „Doći će noću po tebe, Deli!“ A onda, optimistički i praktično: „Bar može da obuje koje god cipele poželi.“

Možda je ta žena bila veštica koja je došla da najavi promenu na mom putu. Ne verujem; to je učinila jedna druga žena. Međutim, njeno prisustvo zaista deluje kao morbidan kraj tog poglavlja mog života. Je li ona u meni videla sličnu vrstu ranjivosti? Jesmo li ona i ja zauzimale prostor u kome nam je jedina mogućnost bila da prazninu ispunimo papirom? Ne znam. Zaista postoji i veoma mala mogućnost da je ona samo želela nove cipele. A ipak, uvek o njoj mislim kao o pojavi iz neke bajke, zato što se tog dana sve promenilo.

Tokom poslednjih pet godina, otkako sam stigla u Englesku iz Port ov Spejna, prijavljivala sam se za mnoge druge poslove, i nikada nisam dobila odgovor. Dok je voz iz Sautempton ulazio na stanicu Voterlu, Sint je za kućne dimnjake pomislila da su fabrički, što je obećavalo da će biti mnogo posla. Ispostavilo se da je to obećanje teško ispuniti. Često sam maštala kako dajem otkaz kod *Dolčisa* i jednom sam se prijavila čak i da u nekim velikim novinama budem kafe-kuvarica. Kod kuće, s diplomom i samopoštovanjem, nikada ne bih ni sanjala o takvom poslu, ali je Sint rekla: „Taj posao bi mogla da obavlja i ćorava, ćopava i gluva žaba, a opet nisu hteli tebi da ga daju, Odel.“

Sint, s kojom sam zajedno išla u školu, i s kojom sam doputovala u Englesku, opčinjavale su dve stvari: cipele i njen verenik Semjuel, koga je upoznala u našoj crkvi kod glavne ulice u Klapamu. (Ispostavilo se da je Sem bio veoma koristan, pošto je crkva inače bila puna staraca koji su većito pričali o dobrim starim vremenima.) Sint je imala njega i zbog toga je bila mnogo opuštenija od mene, i to nas je ponekad udaljavalo. Često bih rekla da to više ne mogu da podnesem,

da nisam kao ona, a Sint bi odgovorila: „Oh, to što sam ja ovca, a ti kao mnogo *pametna*?“

Javljala sam se na tolike oglase gde je pisalo da prethodno iskustvo nije neophodno, i razgovarala s ljudima koji su zvučali veoma fino – a onda bih se pojavila, i nekim čudom sva bi mesta bila već zauzeta. Svejedno, mogli ste to nazvati ludošću, ili borbom za pravdu – nastavila sam da se javljam. Najnoviji – i do tada najbolji posao koji sam videla – bio je posao daktilografkinje u Institutu za umetnost Skelton, zgradi s portikom i mnoštvom stubova. Tamo sam zapravo već jednom i bila, kad sam imala slobodnu subotu. Provela sam čitav dan lutajući po sobama, išla od Gejnzboroa do Šagala, preko akvatinti Vilijema Blejka. Dok sam se vraćala kući u Klapam, neka devojčica je zurila u mene kao da sam ja slika. Pružila je ruku i prstićima protrljala moje uho, pa je pitala majku, „Da li se briše?“ Majka je nije izgrdila: izgledala je kao da želi da joj uho samo odgovori.

Ja se nisam uzalud nadmetala s momcima za diplomu iz engleske književnosti na Univerzitetu Kariba. Nisam uzalud trpela da me neko dete štipa u vagonu. Kod kuće mi je Britanski konzulat za pesmu „Karipski ljiljan“ dodelio prvu nagradu na takmičenju studenata Komonvelta. Žao mi je, Sint, ali neću da do kraja života obuvam znojave Pepeljuge. Bilo je suza, naravno, i većinu je upio moj jastuk. U meni se zgrušavao pritisak želje. Stidela sam ga se, ali je on ipak presudno uticao na mene. Želela sam da se bavim nečim većim, i to sam čekala već pet godina. U međuvremenu sam pisala osvetoljubive pesme o engleskom vremenu i lagala majku da je u Londonu božanstveno.

Kada smo Sint i ja stigle kući, pismo je čekalo na otiraču. Izula sam se i ukipila u hodniku. Poštanski žig je bio iz Londona, W.1, znači iz centra sveta. Viktorijanske pločice pod

mojim bosim stopalima bile su hladne; nožni prsti su mi se grčili na smeđem i plavom. Otvorila sam kovertu i digla je kao suvi list. Videla sam zaglavlje Skeltonovog instituta.

„Dakle?“, upitala je Sint.

Nisam odgovorila. Jednim noktom sam pritiskala cvetne Brajeve znake tapeta na zidu dok sam zapanjena čitala pismo.

Skeltonov institut

Skeltonov trg

London, W.1

16. jun 1967.

Draga gospođice Bastijen,

Hvala vam što ste nam poslali pismo s prijavom i biografiju.

Većito usavršavanje, bez obzira na okolnosti koje nas u životu zadese, jeste nešto čemu svi moramo stremiti. Vi ste očigledno izuzetno sposobna mlada žena, sa odgovarajućom spremom. Zato mi je izuzetno drago što vas mogu pozvati na nedelju dana probnog rada na mestu daktilografkinje.

Morate mnogo toga da naučite, a najveći deo ćete morati da učite sami. Ako vam to odgovara, molim vas da mi javite da li prihvatate ovu ponudu, pa ćemo videti šta ćemo dalje. Početna plata je 10 funti nedeljno.

Srdačno vaša,

Mardžori Kvik

Deset funti *nedeljno*. Kod *Dolčisa* sam dobijala samo šest. Četiri funte biće ogromna razlika, ali stvar nije bila samo u novcu. Naći ću se korak bliže onome što su me čitavog života

učili da su važne stvari – kulturi, istoriji, umetnosti. Potpis je bio izveden gustim crnim mastilom, slova M i K bila su velika i raskošna. Pismo je blago mirisalo na neki nesvakidašnji parfem. Imalo je i magareće uši, kao da ga je ta Mardžori Kvik nekoliko dana držala u torbici pre nego što je rešila da ga pošalje.

Zbogom, prodavnico cipela; zbogom, dosadno rintanje. „Evo ga“, prošaputala sam drugarici. „Neko me hoće. Majku mu, evo ga.“

Sint je ciknula i zagrlila me. „Da!“

Zajecala sam. „Uspela si. *Uspela si*“, nastavila je ona, a ja sam udisala miris njenog vrata kao vazduh posle oluje u Port ov Spejnu. Uzela je pismo i rekla: „Kakvo je to ime Mardžori Kvik?“

Bila sam previše srećna da bih odgovorila. Zarij nokat u taj zid, Odela Bastijen; raseci taj papirni cvet. Međutim, pitam se, s obzirom na sve što je usledilo, s obzirom na nevolje u koje sam se uvalila, da li bih to ponovo uradila? Da li bih se pojavila u osam i dvadeset pet ujutro, u ponedeljak 3. jula 1967. godine, popravila onaj svoj novi šešir, promeškoljila prstima u *Dolčisovim* cipelama, da radim u Skeltonu za 10 funti nedeljno, za ženu po imenu Mardžori Kvik?

Da, bih. Zato što sam ja bila Odela, a Kvikova je bila Kvikova.

A samo budala veruje da postoji drugi put.

2

Zamišljala sam da ću raditi u nekoj velikoj dvorani okružena štektavim kucanjem mnogih žena, ali sam zapravo bila sama. Nisam srela mnogo kolega, pretpostavljala sam da su na letovanju, na egzotičnim mestima u Francuskoj. Svakog dana sam se penjala kamenim stepenicama ka velikim vratima Instituta, gde je na ploči zlatnim slovima pisalo ARS VINCIT OMNIA. Stavljala sam šake na *vincit* i na *omnia*, gurala i ulazila u prostor koji je mirisao na staru kožu i uglučano drvo, gde se odmah desno nalazila dugačka recepcija, a iza nje zid s drvenim pregradama, već punim jutarnje pošte.

Pogled iz sobe koja mi je dodeljena bio je nikakav – samo zid od čađavih cigala. Videla sam uličicu iza instituta, gde su se dostavljači i sekretarice iz susedne zgrade okupljali da puše. Nikada nisam čula njihove razgovore, samo sam gledala govor njihovog tela, ritual tapšanja po džepu, približavanja glava kao za poljubac dok se cigareta nudi a upaljač seva, koketno savijenu nogu oslonjenu na zid. Bilo je to veoma skriveno mesto.

Skeltonov trg je bio zavučen iza Pikadilija, u pravcu reke. Postoji još od doba kralja Džordža III, i nije mnogo stradao za vreme nemačkog bombardovanja. Iznad krovova su dopirali zvuci Pikadilija; motori autobusa i trube automobila, prodorno dovikivanje mlekađžija. Bio je to mesto na kom vlada lažni osećaj sigurnosti u srcu londonskog Vest enda. Gotovo čitave prve nedelje jedina osoba s kojom sam razgovarala bila je devojka po imenu Pamela Radž. Pamela je bila recepcionarka, i uvek je sedela na svom mestu, čitala *Ekspres* oslonjena laktovima na pult, žvaka joj je pucala u ustima, sve dok se ne pojave šefovi, kada bi je bacila u kantu. Pomalo paćenički, kao da su je prekinuli u nekom teškom poslu, presavila bi novine poput nekakve nežne čipke, pa bi me pogledala: „Dobro *jutro*, Adela“, rekla bi. Dvadesetjednogodišnja Pam Radž bila je izdanak dugačke loze stanovnika istočnog Londona, na glavi je imala nepokretnu nalakiranu košnicu, a dnevno je trošila crnog ajlajnera kao pet faraona.

Radžova je pratila modu, iz nje je prosto zračila seksualnost. Želela sam njenu jarkozelenu mini-suknju, njene bluze s mašnom oko vrata u zagasitim nijansama narandžaste, ali nisam bila dovoljno samopouzdana da tako otkrivam telo. Sve što je izazovno i nesvakidašnje skrivala sam u sebi. Želela sam njene boje karmina, njeno rumenilo, ali sam od engleske kozmetike izgledala čudno i sivo, kao avet. Na kozmetičkom odeljenju Ardinga i Hobsa na Džankšenu nalazila sam preparate s nazivima poput *Mlečno bledilo*, *Zlatno klasje*, *Kajsi-jin cvet* i sličnu lošu poeziju za lice.

Zaključila sam da je Pamela osoba za koju je dobar noćni provod ždranje kobasica na Lester skveru. Platu je verovatno trošila na lak za kosu i loše romane, ali je bila previše glupa da ih uopšte pročita. Možda sam neke od tih misli nesvesno pokazivala – jer je Pamela, zauzvrat, i dalje razrogačenih

očiju pokazivala iznenađenje što me svakog dana vidi, kao da je zapanjena mojom smelošću da se svakog dana tu vraćam, ili bi pojavu mog lica dočekala samo s komatoznom dosadom. A ponekad ne bi čak ni digla pogled kada bih ja digla poklopac recepcije i pustila ga da tiho padne odmah pored njenog desnog uha.

Sint mi je jednom rekla da izgledam bolje iz profila, pa sam prokomentarisala kako se nadam da me ne zamišlja valjda na novčiću. Ali sada razmišljam o svojim dvema stranama, o tome kako sam Pameli verovatno delovala uobraženo, o zveckavom sitnišu svoje ličnosti koji još niko nije bio stavio u džep. Zapravo sam se samo osećala užasno užtogljeno pred devojkom kao što je ona.

U četvrtak te prve sedmice rekla mi je da ne poznaje druge *crnce*. Kada sam odgovorila da ni ja ne poznajem nikoga pod tim imenom, pogledala me je potpuno zbunjena.

Ipak, uprkos nesigurnom odnosu s Pamelom, bila sam van sebe od sreće što sam tu. Skelton je bio raj, bio je Meka i Pemberli; moji najlepší snovi su se ostvarili. Soba, sto, pisaca mašina, Pal Mal ujutro dok hodam sa Čering krosa, buleva zlatnog svetla.

Jedna od mojih dužnosti bila je da prekucavam beleške o bronzanim skulpturama i linorezima istraživača i saradnika koje nikada nisam sretala i koje sam upoznala samo preko njihovog gotovo nečitljivog rukopisa. To mi se dopadalo, ali je moja prvenstvena dužnost bila kutija na stolu u koju su neprestano stizala pisma koja je trebalo da prekućam i ostavim dole kod Pamele u prizemlju. Većinom su to bile sasvim obične stvari, ali povremeno bih naišla na pravi biser, pismo kojim se preklinje neki stari milioner ili leđi Ta-i-ta koja samo što nije isпустиła dušu. „*Dragi moj ser Piteru, bilo mi je veliko zadovoljstvo da identifikujem Rembranta*

koga ste držali na tavanu još od 1957. Da li biste možda želeli da se oslonite na usluge Skeltonovog instituta prilikom katalogizacije ostatka vaše izuzetne zbirke?“ i tako dalje. Pisma finansijerima i filmskim magnatima, u kojima ih obaveštavaju da se na tržištu pojavio neki Matis, i pitaju žele li da nova dvorana u Skeltonovom institutu ponese njihovo ime, pod uslovom da je napune umetničkim delima?

Ta pisma je uglavnom sastavljao direktor Instituta, čovek po imenu Edmund Rid. Pamela mi je ispričala da Rid ima šezdesetak godina i veoma kratak fitilj. U ratu je radio nešto oko povraćaja umetničkih dela koje su nacisti konfiskovali, ali nije znala ništa više od toga. Ime „Edmund Rid“ je meni dočaravalo nešto suštinski, zastrašujuće englesko, ljude koji se oblače kod krojača na Sevil rouu i izlaze u klubove u Vajtholu; jedu bifteke, love lisice. Odelo s prslukom, zalizana kosa, zlatni sat deda-strica Henrija. Sretala sam ga po hodnicima i on bi svaki put delovao iznenađeno. Bilo je kao da sam naga izašla na ulicu. U školi smo proučavali ljude poput njega, zaštićenu gospodu, bogatu gospodu, belu gospodu, koja uzimaju pero i ispisuju svet koji ćemo mi ostali čitati.

Skelton je pomalo ličio na taj svet, svet kome, kako su me učili, treba da težim – i samim prekucavanjem pisama osećala sam se bliže tome, kao da je moja pomoć neprocenjiva, kao da su me stvarno izabrali s nekim razlogom. A najbolje od svega bilo je što sam stvarno umela brzo da kucam. Zato sam, pošto završim s njihovim pismima, koristila slobodan sat ili dva da prekucavam svoja pisma – stalno sam počinjala iz početka, gužvala listove hartije, pa ih krila u torbici umesto da ih ostavim kao dokaz u korpi za otpatke. Ponekad sam išla kući s torbom prepunom zgužvanog papira.

Rekla sam Sint kako sam zaboravila miris magacina u *Dolčisu*. „Kao da je jedna nedelja ubila pet godina“, rekla

sam odlučna i lirski raspoložena zbog promene koja me je zadesila. Ispričala sam joj za Pamelu i šalila se o krutosti njene košnice na glavi. Sint je zastala namrštena, pošto mi je baš pržila jaje u našem stančiću, a rešo je bio nepouzdan. „Drago mi je zbog tebe, Deli“, rekla je. „Drago što ti je tako dobro krenulo.“

U petak, na kraju prve nedelje, pošto sam završila Rido-va pisma, pokušavala sam da sastavim jednu pesmu. Sint mi je rekla da za svadbeni poklon želi samo da joj nešto napišem – pošto sam „ja jedina koja to ume“. To me je dirnulo, ali i pritiskalo, pa sam zurila u Skeltonovu pisaću mašinu i razmišljala koliko su očigledno Sem i Sint srećni zajedno. Onda sam pomislila koliko to meni nedostaje: stopalo bez staklene cipelice. Takođe sam shvatila kako se već meseci-ma mučim s pisanjem. Mrzela sam svaku reč koja je iz mene izlazila, nijednoj nisam dozvoljavala da diše.

Taman kada mi je sinula jedna rečenica, ušla je neka žena. „Zdravo, gospođice Bastijen“, rekla je, i ideja je izvetrila. „Kako ide? Dozvoli da se predstavim. Ja sam Mardžori Kvik.“

Ustala sam i u brzini udarila pisaću mašinu, a ona se nasmejala. „Ovo nije vojska, ne brini. Sedi.“ Pogled mi je preleteo na pesmu na valjku pisaće mašine i užasnula sam se zbog mogućnosti da ona obiđe oko stola i vidi je.

Mardžori Kvik mi je prišla pružene ruke, a usput je pogledala pisaću mašinu. Prihvatila sam njenu ruku, pokušavajući da je mislimo zadržim na drugoj strani stola. Stvarno je ostala tamo, a ja sam osetila miris cigareta na njoj, pomešan s teškim, muževnim parfemom koji sam prepoznala s pisma koje mi je poslala i za koji sam kasnije saznala da se zove *O sovaž*.

Mardžori Kvik je bila sitna žena pravog držanja, odevena na način koji je bacao u senku sav Pamelin napor. Široke

crne pantalone koje su u hodu lepršale kao mornarske. Ble-doružičasta svilena bluza sa opušteno prebačenom sivom satenskom ešarpom. Izgledala je kao da je upravo stigla iz Holivuda, s kratkim prosedim kovrdžama, a obrazi su joj delovali kao da su istesani od finog drveta boje meda. Slutila sam da je nedavno prevalila pedesetu, ali nije ličila ni na jednu pedesetogodišnjakinju koju sam dotle upoznala. Brada joj je bila oštra i zračila je glamurom.

„Dobar dan“, rekla sam. Nisam uspevala da odvojim pogled od nje.

„Ima li nekakvih problema?“, Kvikova kao da se osećala isto, usredsredila je svoje tamne tople zenice na mene i čekala moj odgovor. Primetila sam da deluje zajapureno, da joj je čelo orosio znoj.

„Nekakvih problema?“, ponovila sam.

„Dobro ako nema. Koliko je sati?“ Sat je bio iza nje, ali se nije okrenula.

„Sad će pola jedan.“

„Onda idemo na ručak.“

3

Na vratima je na mesinganoj pločici bilo ugravirano njeno ime. Pitala sam se koliko žena u Londonu, tog leta gospodnjeg 1967, ima sopstvenu kancelariju. Žene iz radničke klase radile su manuelne poslove, ili su bile bolničarke u državnim bolnicama, ili su bile zaposlene po fabrikama, prodavnicama ili kao daktilografkinje kao ja, i tako je to bilo već decenijama. Međutim, postojala je ogromna razlika, gotovo nezamisliv jaz, između toga i mesingane pločice sa sopstvenim imenom na vratima. Pomislila sam da je Mardžori Kvik možda izdanak porodice Skelton, i da je ovde na nekom počasnom položaju.

Otvorila je vrata, pločica je zasjala na zracima sunca koji su dopirali kroz prozor, pa me je uvela unutra. Njen kabinet je bio beo i prostran, sa ogromnim prozorima koji su gledali na trg. Zidove nisu krasile slike, što mi je delovalo čudno, s obzirom na to gde smo radile. Prekrivale su ih police za knjige i primetila sam uglavnom romane iz devetnaestog i s početka dvadesetog veka, začuđujuću kombinaciju Hopkina